

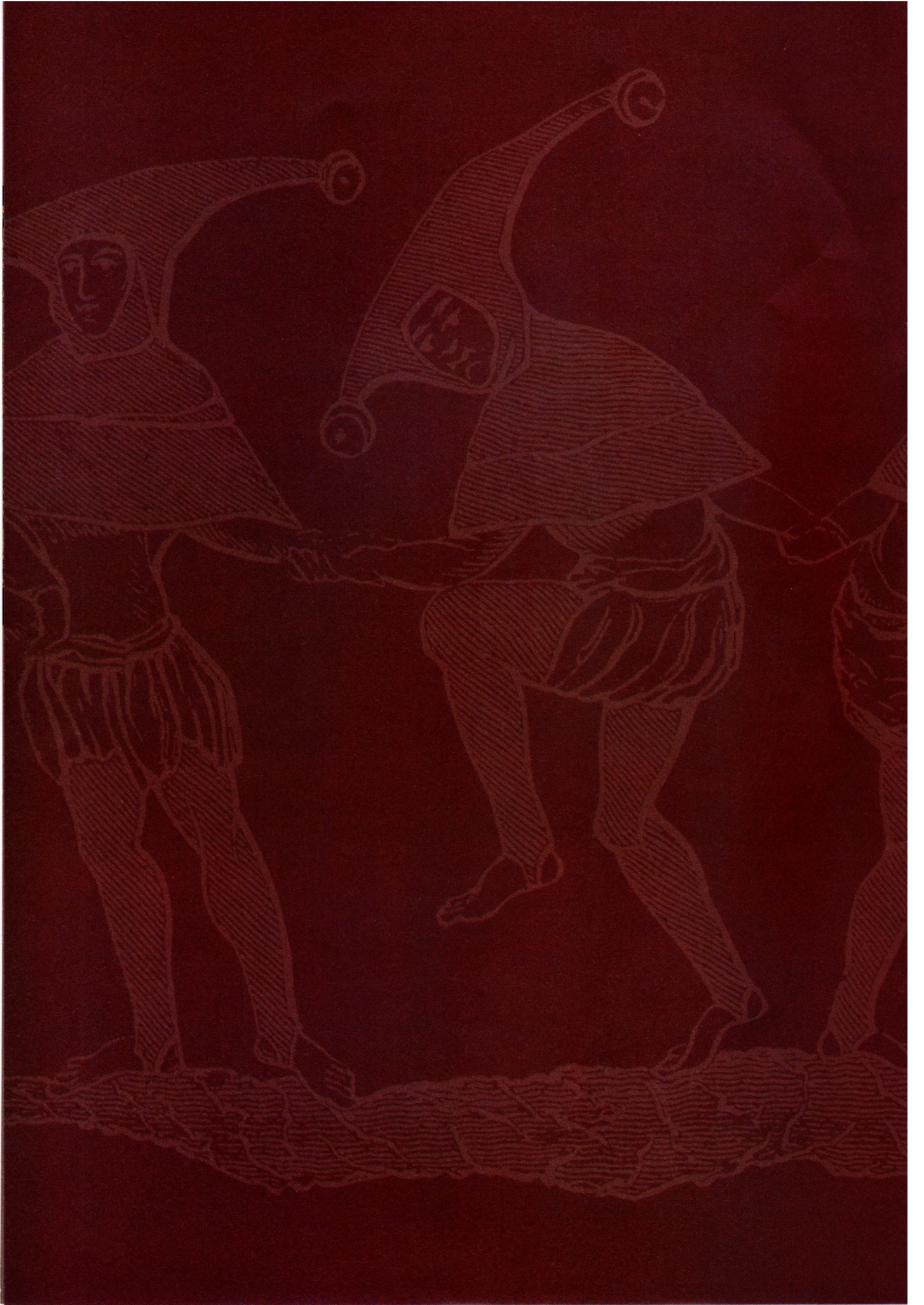
Uden forstand?

Fortællinger om handicappede og skæve eksistenser i 1800-tallet
 – og oplæg til diskussion om vor tids syn på normalitet, handicap
 og det gode liv

Undervisningsmateriale fra
 Frilandsmuseets Skolestue
 Højskolevej 17 2800 Lyngby
 33 47 38 57

Darger & Co

Frilandsmuseet
 Kongevejen 100 2800 Lyngby

Idiot, stakkel, åndssvag, svagsindig, åndssløv, dåre ...

Listen over de ord, man gennem tiden har brugt til at betegne mennesker med handicap er lang – og den måde vi i dag beskriver mennesker, der er født med et udseende eller sind, som adskiller sig fra andres, skifter stadig fra tid til anden. Men hvornår er et menneske anderledes? Hvad er normalt? Og hvad er ikke?

Det handler om mennesker, som har været anderledes end deres nabo, forældre og søskende. Det handler om, hvordan deres liv har set ud. Hvordan de har set ud. Og hvordan de er blevet behandlet af deres omgivelser. Det drejer sig om personer, som levede i en tid, hvor verden var forskellig fra i dag nemlig 1800-tallet.

Vi vil have dig til at tænke. **Tænk nu!** Tænk på hvordan det er at leve i dag. Hvordan får man et godt liv? Hvordan skal man se ud, og hvordan skal man opføre sig for at være normal? Skal man være normal for at få et godt liv?

Tænk engang! Hvordan var det at leve for 200 år siden? Hvem havde gode liv, og hvem havde dårlige liv? Hvem var de afsindige og tosserne? Hvordan så deres liv ud?

Kan man være unormal
og have et normalt liv

Behandling, pleje og opdragelse

Man kan tale om tre måder, hvorpå man før i tiden behandlede afvigere. Behandlingsformerne fortæller noget om læger og andre behandleres skiftende forklaringsmodeller, og om skiftende tiders menneskesyn.

1. I familien.

Det hed i Danske Lov fra 1683, at slægten skulle sørge for gale familiemedlemmer. Tidligere tiders fortællinger viser at omsorgen i familien kunne være meget forskelligartet. I mange familier på landet havde man ikke tid til at holde den handicappede under konstant opsyn. Derfor fandt man på måder, hvorpå den handicappede kunne fastspændes til en seng eller en stol – sådanne anordninger kaldes for dårekister. Når den handicappede ikke kunne bevæge sig omkring, behøvede familien ikke at frygte, at han/hun kom til skade eller lavede ulykker imens de arbejdede.

I andre familier deltog det handicappede familiemedlem i arbejdet. Landbrugsarbejdet krævede gode kræfter, og bare fordi man ikke havde en normal intelligens, betød det ikke, at man ikke kunne arbejde. *"Men den søn, han kan godt arbejde, sagde de. Han skal bare sættes i gang – ligesom en hest. Det er kun hovedet der er noget i vejen med".* Citatet stammer fra Cecil Bødkers roman "Hungerbarnet". Vi befinder os i det gamle landbosamfund – måske omkring år 1800. Det er gårdmands sønnen Hartad, som er mentalt handicappet, der omtales. Han spiser og sover i stalden sammen med dyrene, og hjælper til på gården. *"I den sidste bås lå der en stor bunke halm med en aflang fordybning i midten. Det var der de havde ham, for det gennem Larus, det var der sønnen lå om natten – her ikke ret langt fra det kammer han selv skulle være i. Der var ikke noget sengetøj, hverken dyne eller pude, ikke engang et tæppe, men der hang et gammelt hestedækken over træværket ved siden af. Mon han sov under det? Ligesom en hest eller en syg ko."*

En gårdsplads på en gård i slutningen af 1800-tallet. Hvis det på nogen måde var muligt, ville den handicappede blive passet hjemme på gården.

Tjenestedrengen Larus beskriver Hartad sådan:

Da han (Larus) kom ud med den fulde kurv fik han øje på sønnen, en stor mand der kom sjuskende med hængende arme og ludende gang, indsmurt i mudder helt op til armhulerne, brun og våd. Larus stoppede lammet, selv uden at have hørt om en søn der ikke var rigtig i hovedet, ville han straks have set at denne mand ikke var som andre. Hans ansigt var tomt og stort, alting på ham var stort, hans skæg, hans hår, hans krop – hans skuldre og arme var vældige, men han gik som om han sov. Hans hænder var store som skovle og hang krumme og løse for enden af armene.

Anna Ancher
Blind kone i sin stue, 1883

2. Anbragt i familiepleje

Var det ikke muligt for familien at drage omsorg for den syge, skulle staten tage over. Drejede det sig om et handicappet barn, kunne det komme i familiepleje, og var det en voksen, blev personen sikkert anbragt i et fattighus eller på en fattiggård. I Henrik Pontoppidans novelle "Nådsensbrød" bliver Stine Bødgers tvunget fra sin lille rønne og ind på fattiggården, meget mod sin vilje. Sognerådet skønner at hun ikke kan passe sig selv og alle sine børn efter, at hun har fået ødelagt sin hånd i et tærskværk.

Der var dog også den mulighed, for de handicappede der var arbejdsdygtige, at de blev udskrevet til f.eks. at bo på en gård, hvor deres arbejdskraft blev udnyttet, samtidig med at værtparret fik penge for at

have dem i pleje. I romanen "Angstens mange dage" af Viggo Marker, møder vi den 18årige Christian, der har forstand som et barn men er stor som en okse. Christian bliver sendt ud til gårdejer Madsen for at arbejde. Gårdejer Madsen har haft klienter i familiepleje i mange år, og det har han tjent godt på, på den måde får han penge tilført stedet i stedet for at betale for den almindelige arbejdskraft. Christian lever under meget usle forhold f.eks. sover han i stalden bland dyrene og ikke i et karlekammer.

Der findes ingen billeder af Sofie. Denne pige hedder Kirstine, og hun var elev på Gl. Bakkehus, men Sofie lignede hende måske.

Det uægte barn **Sofie**

Her følger en virkelig historie om Sofie. Hun blev født i 1845 som uægte barn, dvs. at hendes forældre ikke var gift. Kort efter fødslen døde hendes mor. Vi ved ikke så meget om Sofies første leveår, og heller ikke om hun var handicappet fra fødslen, men efter moderens død blev hun overladt til fattigvæsenet. I fagbladet "Tidsskrift for Filantropi" for læger og andre beskæftiget med handicappede fra 1877 kunne man læse følgende beretning om Sofies barndom:

"Hun blev behandlet som et Dyr, maatte gaa barbenet om Vinteren, fik Bank og end flere Puf, fik rådt Kjød og Affald at spise og var pjaltet og snavset. Man fik omsider Præsten til at undersøge Sagen. Da man kom til Barnets saakaldte Plejeforældre, krøb hun i Krogen og viste sig menneskesky og frygtsom; dog på Konens Opfordring: Naa, kom frem dit Dyr! nærmede hun sig hastigt."

Sofie blev efterfølgende fjernet fra plejefamilien og sat i pleje hos en smedemesterfamilie. I den nye familie brugte man hende til morskab: "man opførte daglig en hel

Komedie med hende; når Smedemesteren kom op fra sit Værksted om Aftenen, vilde han more sig, og saa maatte Barnet holde for. I materiel Forstand blev der sørget for hende, og for legemlig Mishandling og Nød var hun ikke udsat; men for hendes Udvikling og Opdragelse blev der aldeles Intet gjort"

Da Sofies plejeforældre døde under koleraepidemien i 1853, kom hun til en tredje plejefamilie. Det var en velgørende dame, der efter at have mistet sin mand og sine børn, så det som sit kald at tage sig af forladte børn. På det tidspunkt var Sofie otte år, men hun kunne endnu ikke tale. Om Sofies handicap var medfødt eller forårsaget af den dårlige opvækst vides ikke. Den nye plejemoder sørgede for, at hun fik privat undervisning, og senere blev hun optaget på en helbredelsesanstalt for åndssvage børn. Hvad der siden skete med Sofie, vides ikke.

Hans som ni-årig. Billedet er taget kort tid efter han blev optaget på anstalten Gl. Bakkehus.

Institutionsbarnet **Hans**

3. Behandlingsanstalter

I midten af 1800-tallet opstod der dog en tredje mulighed, nemlig indlæggelse på en anstalt. En af dem var "Helbredelsesanstalten for idiotiske, svagsindige og epileptiske Børn", der i 1855 åbnede i Gl. Bakkehus i København. Institutionen optog børn, der var mellem 5 og 15 år gamle.

Behandlingen på de nye institutioner havde som udgangspunkt til formål at forsøge at helbrede de åndssvage gennem undervisning, opdragelse og legemsøvelser. Lægerne inddelte patienterne i nogle kategorier f.eks. mente man, at idioter var dem, der var født med en ringe udviklet hjerne, og afsindige var dem, der var blevet syge senere i livet. Man talte også om halv-idioter og idiotagtige personer.

Da man senere indså, at det kunne være svært at helbrede patienterne, blev målet i stedet at opdrage og måske endda uddanne dem med det formål, at de skulle fungere ude i samfundet og måske udføre simple opgaver og dermed være til gavn. Anstalterne var steder for opdragelse, der skulle fungere som et middel til at gøre idioterne nyttige for samfundet.

Hans var knap 9 år, da han blev optaget på Gl. Bakkehus. Han var nr. 3 af en søskendeflok på 7 og kom fra små kår i en lille landsby i Midtsjælland, hvor hans far var indsidder. Ved ankomsten til anstalten kunne Hans ifølge oplysning fra anstalten tale tydeligt, men overvejende i mekaniske til lærte fraser, som blev brugt i flæng uden mening og sammenhæng. Ofte var det meget uhøviske talemåder, der tydeligt nok er vedhæng fra landsbylivet, men hvis betydning han åbenbart ikke er klar over. Hans' udseende blev beskrevet som sundt og naturligt, hans bevægelser frie og lette. Han var renlig og kunne hjælpe sig selv bortset fra, at han skulle have hjælp ved påklædningen. I hjemmet havde han kunnet hjælpe til med lettere praktisk arbejde så som at bære tørv og brænde. Årsagen til hans manglende udvikling var ifølge oplysningerne en medfødt defekt. På anstalten deltog Hans i følgende discipliner: Virksomhedsøvelser, skelneøvelser, bogstavlæsning og artikulation, billedlæsning, skrivning, taløvelser, sløjd, gymnastik og leg.

For mange forældre var det at få børnene anbragt på en institution for åndssvage ikke en mulighed. Det kostede 300 rigsdaler eller 600 kr årligt at have et barn på anstalten, en pris som ikke alle havde råd til at betale. Den årlige pris for et barn på en anstalt svarede nogenlunde til en daglejers (en mand der arbejder på en gård) årsløn. For børn hvis forældre ikke var i stand til at betale for opholdet, var der fripladser. Det var dog langt fra alle, der kunne få en friplads. På "Helbredelsesanstalten for idiotiske, svagsindige og epi-

leptiske Børn” var der i 1856 fire fripladser beregnet til ”ubemidlede helbredelige idioter”. Til de fire pladser var der samme år 23 ansøgninger. Anstaltens bestyrelse udvalgte de børn ”Hvis tilstand mest giver Haab om Udvikling” til fripladserne.

Derudover skal man ikke glemme, at når et barn blev optaget på en anstalt, var det jo også ensbetydende med at forældrene anerkendte, at der var noget galt med barnet – noget der sikkert faldt mange forældre svært.

Hos nogle børn opdagede man først de mentale handicap omkring skole- eller konfirmationsalderen. I skolen skulle børnene lære katekismus og salmevers før de kunne konfirmeres. Her blev børnenes intelligens eller evne til at lære udenad sat på prøve, og fejlede de, var det måske fordi,

de var svagt begavede. I 1800-tallet havde konfirmationen en vigtig betydning, for havde man ikke gennemgået det kirkelige ritual, kunne man ikke blive antaget i en stilling. Derfor var en veloverstået konfirmation afgørende for de fremtidige ansættelsesmuligheder. Man kan dog forestille sig, at nogle gårdmænd har været villige til at tage imod arbejdskraft fra personer der ikke var konfirmeret. Når man fik en tjenestepuds uden at være konfirmeret, havde man ingen rettigheder i forhold til tjenestestedet, og gårdmanden kunne udnytte, at personen ville have svært ved at finde arbejde andetsteds. Derudover var der den mulighed, at handicappede børn blev sendt til en af behandlingsanstalterne, hvor de efter nogle år måske havde lært så meget, at de kunne blive konfirmeret.

Konfirmander, 1909
fra Gl. Bakkehus

Livet som handicappet

Til en af gårdene på Frilandsmuseet er knyttet en fortælling, der ligesom historierne om Sofie og Hans og handler om, hvordan virkelige mennesker har levet med handicap, og hvordan de er blevet behandlet af deres omgivelser.

Familien på Lønnestak gården

Vi befinder os i det vestlige Jylland på gården fra Lønnestak. Igennem flere generationer boede den samme familie på gården. Deres historie fortæller os, hvordan livet som handicappet var for 200 år siden.

I året 1852 overtog Søren Hansen Lønnestak gården. Han var blevet gift med Anna Pedersdatter hvis forældre tidligere havde drevet gården. Men det unge gårdmandspar overtog ikke blot gården, men også forsørgelsen af Anna Pedersdatters forældre og hendes to ugifte søskende.

På dette tidspunkt var det almindeligt at forældre indgik en kontrakt med deres børn, når børnene overtog slægtens gård. Kontrakten sikrede forældrene ordentlige forhold i alderdommen. Man nedskrev forældrenes rettigheder til at blive boede på gården, og hvor meget mad, klæder, brændsel osv. de årligt skulle gives for, at der ikke senere skulle opstå uoverensstemmelser over, hvordan børnene som havde overtaget gården, behandlede forældrene.

For Søren Hansen og Anna Pedersdatter betød kontrakten med Annas forældre, at de også skulle tage sig af de søskende, der endnu ikke var gift. Det drejede sig om søsteren Elisabeth og broderen Henrik. Udfra kontrakten kan man læse, at Henrik var syg eller handicappet, og derfor ikke i stand til at klare sig selv. Hvad han fejlede ved vi dog ikke. I kontrakten står, at Henrik skal "have underhold hos aftægtsgiveren, til han

bliver 36 år, og skal i den tid udrette ved gårdens drift, forsåvidt hans helbred tillader, hvad slags arbejde han bedst kan tåle". Skulle han blive ved med at være svagelig også efter hans forældre er døde, skal han have lov til at blive boende i den bolig, som ifølge kontrakten skal opføres til hans forældre. Man kan undre sig over, hvorfor det netop er det 36. år, der er valgt som grænse for, hvornår Henrik ikke længere skal passes på gården. Er det mon, fordi de ikke regner med, at han vil leve længere?

Men historien om handicap hos familien fra Lønnestak slutter ikke her. Anna og Søren fik i løbet af deres ægteskab fire børn – tre døtre og en søn. Sønnen betegnes af folk fra egnen som "en stakkel". Han var uhelbredelig sindssyg, og ude af stand til at tage vare på sig selv. Den ene datter havde kun en arm og en anden datter led af en sygdom, der gjorde at hun altid måtte gå med en bandage om livet.

Ser man på gårdens indretning finder man et lille rum, der kaldes det sorte kammer. Her har den sindssyge søn Peder boet. Rummet er sparsomt møbleret med en seng og en stol. Placeringen er i gårdens indre, og der er derfor ingen ydervinduer. I den ene væg findes dog et lille vindue vendt ind mod kammeret ved siden af. Når Peders kammer er blevet kaldt det sorte kammer, er det pga. det manglende dags-

Dette kunne have været den sindssyge Peder

Rummet hvor Peder boede på
Lønnestakgården var er meget
lille og ligger midt i huset.

lys, men også fordi loftet er sortmalet. Her
er altså tale om et meget mørkt og lille
rum.

Man må gå ud fra at Peder gennem livet er
blevet plejet af sine forældre og søskende.
Efter forældrenes død i 1896 overtog to af
søstre Hansine og Margrethe gården.
Peder blev boende sammen med sine søs-
tre. I 1900 døde han 51 år gammel, hvorefter
rummet blev brugt til pulterkammer.
De to kvinder, der begge led af fysiske han-
dicap, stod i nogle år for driften af gården,
men solgte efter broderens død gården til
Peder Schmidt, der havde arbejdet på går-
den som bestyrer.

Undersøger man slægten fra Lønnestak går-
den ser man, at de generation efter genera-
tion har været ramt af slemme ulykker
med død og handicap i familien. På egnen
gik der et rygte om, at ulykkerne skyldtes
en synd, som en tidligere ejer af gården
havde begået. Manden, der levede i slut-
ningen af 1700-tallet, skulle angiveligt have
fundet en sømand, der var svømmet i land
på stranden tæt på gården. Historien siger,
at sømanden havde et meget fint guldur,
som gårdmanden stjal, hvorefter han slog
sømanden ihjel. Som en hævn for denne
gerning, skulle familien være forbandet i
de følgende fire generationer. Manden, der
ifølge sagnet udrettede den grusomme ger-
ning, var tip oldefar til Peder, Hansine og
Margrethe, og på den måde er deres handi-
cap blevet forklaret med forbandelsen over
familien. Rygtet kan dog nemt være startet
af folk på egnen pga. misundelse mod
familien fra Lønnestak gården, som rent
økonomisk klarede sig godt.

På Frilandsmuseet oplever personale og
besøgende undertiden uforklarlige fæno-
mener i Lønnestakgården!

Søren Hansens døtre, Margrethe
og Hansine Sørensen sidder
sammen med deres efterfølger
på gården, Peder Schmidt.
Margrethe skjuler sin
manglende arm bag ved papiret.

Stamtræ over familien fra Lønnestak

1. generation på gården

Thue Christensen + Kirsten Gundesdatter

(1731-1802) (? – 1813)

Deres børn:

Bodil (1755 – 1767), **Maren** (1763 – 1767), **Anna** (1766 – 1767), **Gunde** (1758 – 1767)
og **Christen Thuesen** (1761 – 1830)

2. generation på gården

Christen Thuesen + Anna Pedersdatter

(1761 – 1830)

Deres børn:

Thue, datter (navn ukendt), datter (navn ukendt) og **Peder Christensen**

3. generation på gården

Peder Christensen + Ane Henriksen

Deres børn:

Henrik, **Elisabeth**, barn (køn ukendt) og **Anna Pedersdatter** (? – 1896)

4. generation på gården

Anna Pedersdatter + Søren Hansen

(? – 1896) (1813 – 1896)

Deres børn:

Margrethe (1851 – ?), **Hansine** (1856 – ?) og **Peder Sørensen** (1848 – 1900)
desuden en **datter** (navn ukendt)?

Tænk engang!

- Besøg gården fra Lønnestak og find kammeret hvor Peder har boet.
- Hvorfor tror I, at han, modsat resten af familiens medlemmer, har haft sit eget værelse?
- Hvornår tror I Peder har opholdt sig i rummet?
- Hvordan tror I at Peders liv havde set ud, hvis han havde levet i dag? Hvilke forskelle og ligheder havde der været?
- Se på årstallene i stamtræet – hvilken forbandelse skete i 1. generation?

Billedet viser seks idioter, hvis hjerner afviger i størrelse fra resten af kroppen.
Spurzheim 1833

Hvorfor blev nogle handicappede?

Lægernes forklaringer på, hvorfor nogle børn blev handicappede, byggede ofte på de forhold der var i hjemmet under graviditeten eller de første leveår. Lægen J. R. Hübertz mente at f.eks. mangler i barnets opdragelse, berøvelse af spædbørn med brændevin og opium, moderens psykiske tilstand under svangerskabet eller en fugtig bolig uden lys og luft kunne være årsag til, at børn blev født med eller udviklede et handicap. Samtidig troede man, at der var flere handicappede blandt de fattige.

Hübertz siger om emnet: *"Idiotismen forskaaner ikke den Riges Bolig, men den hjemsøger dog hyppigere den Fattiges Hytte, og det er i Armodens Vraa, hvor man baade finder det større Antal af Idioter og de værste Former for Sygdommen"*.

Forskellige opfattelser af hvem der var handicappet

"Meningerne ere forskjellige om, hvem der skal kaldes aandssvage. Børn, som efter min Mening ere aandssvage, betragtes af andre som kun højest indskrænkede eller tungnemme; kunne de bruges til Ærinder og Smaagjærninger – om de saa ikke kan læse det allerringeste – regnes de af Bønderne ikke for aandssvage – og det betragtes som en Skam at have saadanne stakkels Børn og for en Fornærmelse, om man blot ytrer Mening om, at Børnene ere aandssvage, naar de dog ikke gjøre Fortræd eller rase". Citat fra lægen J.R Hübertz

Armodens Vraa betyder fattigdommens afsides sted eller fattigdommens hjørne.

Således mente læger, at et menneske kunne se ud, hvis udviklingen var standset på et stadie der svarede til et får.

Charles Le Brun, 1668

I slutningen af 1800-tallet mente nogle læger at personer med handicap var underudviklede i forhold til resten af befolkningen. Disse læger argumenterede for, at de handicappedes udvikling var stoppet på et stadie der svarede til forskellige dyreracer.

En af datidens kendte læger Johan Keller beskrev således, hvordan en patient mindede om en abe, en anden om et får og en lignede én gås.

En "virkelig" gås,
fra Frilandsmuseet

Fra Nordisk Tidsskrift for **Blinde-, Døvstumme og Idiotskolen**

En vanskabt idiotisk Pige, som i hele sit Udseende og Maade og være paa frembyder visse Ligheder med en Gaas, og det i den Grad, at Opvartningskonerne, som modtog hende, gavede den Beskrivelse af hende, at hun ganske lignede en plukket Gaas. Hun har et lille Hoved med tyndt og sparsomt Haar. Underkæben er stor, staaer over en Tomme frem foran den indtrukne Overkæbe. Hele Formen af Underansigtet har en vis Lighed med et Næb. Halsen er usædvanlig lang og bøjelig og kan dreies saa langt bagud, at den virkelig rører ved Ryggen mellem Skulderbladene. Der er Gaasehud over hele Legemet og det ser ganske ud som om Fjerene lige vare plukkede af. De nederste Skulderbladsvinkler springe stærkt frem, og naar de bevæges stærkt som følge af hendes Armbevægelser, tage de sig ganske ud som rudimentære Vinger.

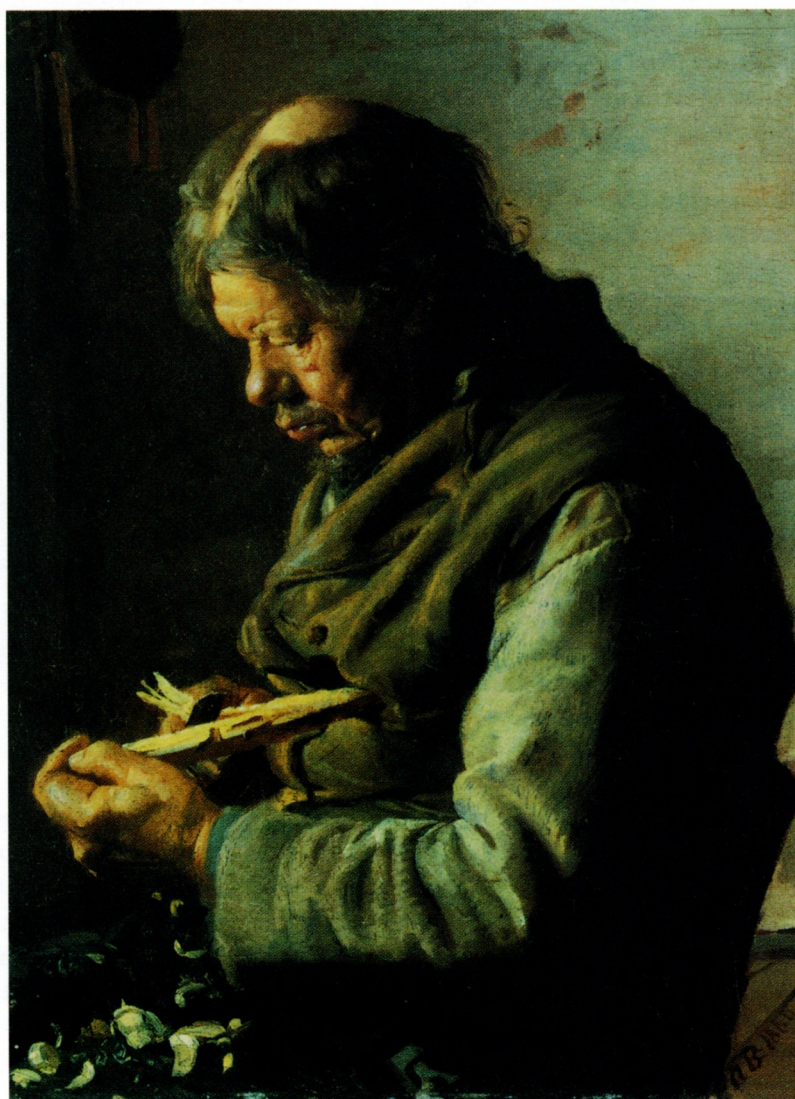
Folketroens forklaringer

Blandt almindelige mennesker var der også meninger om, hvad man skulle undgå under graviditeten, hvis man ønskede sunde og raske børn. Sov man i senge med halm fra havre eller hvede, kunne man få børn, der skelede eller havde udstående ører. Drak moderen under graviditeten af en skåret kop, ville barnet få hareskår, og gik hun over rindende vand, ville barnet tisse i sengen. Ligesådan brugte man folketroen om trolde til at forklare handicap hos børn – havde barnet et mærkværdigt udseende eller opførsel, sagde man, at det var fordi, det slet ikke var et menneske

men en troldeunge, der var blevet byttet ud med det rigtige barn. Mange troede at der var en sammenhæng mellem udseende og sjæl, og derfor mente man at mennesker med slemme misdannelser eller andre abnorme udseender også var onde. Denne forestilling kan måske hænge sammen med, at man tidligere troede, at et handicap var en straf fra Gud, over dem der havde syndet.

Tænk engang!

- Hvordan ville man i dag behandle Sofie, Hans og Peder?
- Hvilke ord bruger vi i dag når vi omtaler handicappede?
- Er der nogle af de gamle betegnelser, vi stadig anvender?
- Hvordan forestiller du dig, det er at være handicappet i dag?
- Hvordan forestiller du dig, det var at være handicappet i 1800-tallet?

Anna Ancher
En gammel mand, der skærer
pinde, 1880

Frygt eller fascination?

Hvorfor kigger nogle mennesker væk, når de ser en handicappet person på gaden? Hvorfor er der nogle som ikke kan lade være med at kigge på den arm der ikke er der, eller de underlige bevægelser som den handicappede laver.

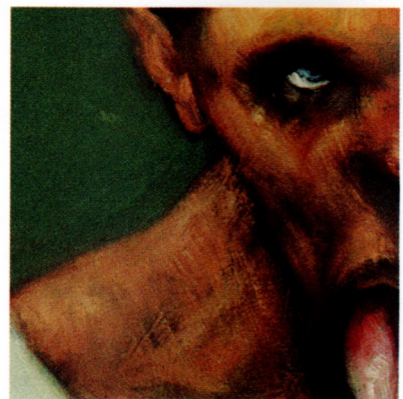

Hvorfor er det sådan

Vi ved ikke rigtigt hvordan vi skal reagere, når vi møder personer, der på en eller anden måde er anderledes end os selv. Måske er det fordi vi bliver bange, når vi ser noget, der er fremmed for os. Men hvad er det, der fremkalder frygten eller fascinationen og får os til enten at glo på eller ignorere andre mennesker?

Både vores reaktioner og lægens forsøg på at sætte de handicappede i kategorier tyder

på, at det der gør os bange, eller forvirrer os omkring det at være handicappet, er en utryghed ved det ukendte. Hvis man ignorerer det, tror man at det går væk – lidt ligesom strudsen der stikker hovedet i busken – og hvis man som lægen ikke har mulighed for at se bort fra disse menneskers anderledeshed, kan man i stedet forsøge at sætte dem ind i en kategori, man kender, som f.eks. en dyrerace, for dermed bedre at forstå det, der ellers er uforstå-

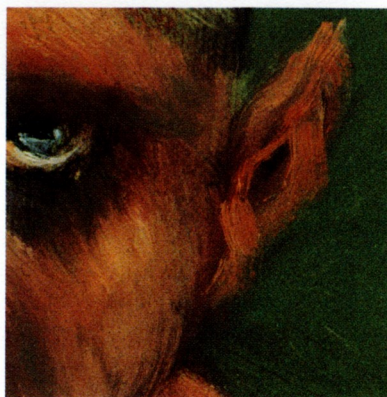

ligt. I dag sammenligner vi ikke mennesker med dyreracer, men til gengæld inddeler vi de forskellige handicap typer i et utal af lidelser f.eks. er der mange måder at være autist på og en mongol er ikke bare en mongol. Måske er denne trang til at komme nærmere en nøjagtig betegnelse på hvert enkelt handicap også et udtryk for frygten og vores magtesløshed.

Michael Kvium,
fra serien "The fools"

Tænk Nu!

- Kender du nogen, der er handicappet?
- Hvordan reagerer du, når du ser nogen som er handicappet?
- Reagerer du forskelligt på forskellige handicap?
- Hvornår synes du, at man er handicappet? Er man f.eks. handicappet hvis man vejer 50 kg for meget, hvis man har flyveører eller hvis man mangler en finger?
- Hvordan synes du, at handicappede skal behandles?
- Hvordan kan man få et godt liv som handicappet?
- Er livet kun godt når det er normalt?

Litteratur til historisk materiale om handicappede

Faglitteratur

"Drivhuset for den sygnende plante!" af Nete Balslev Wingender, 1992

Handler om åndssvageanstalten Gl. Bakkehus. Der ses både på ideerne bag grundlæggelsen af anstalten, men også patienternes liv og baggrund undersøges.

"Din store idiot" redigeret af Jeanne Betak, Caroline Sascha Copez og Knud Romer Jørgensen, 1998

Forskellige artikler om handicappedes forhold både nutidige og historiske beskrivelser.

"De fattige i ånden" af Edith Mandrup Rønn, 1996

Bogen undersøger hvordan forholdene inden for åndssvage forsoegen har været gennem tiden også med forskellige personhistorier.

"Skæve Kroppe: om bevægelsehandicap" af Lone Barsøe, 1991

En bog med illustrationer af nutidige mennesker med fysiske handicaps.

"Svinemusklen – tekster om unge, handicap og kærlighed". Antologi redigeret af Nanna Gyldenkerne. Forlaget Tøkk 2003.

Tidsskrifter

Nyt Tidsskrift for Abnormvæsenet Nordisk Tidsskrift for blinde-, døvstumme og idiotskolen Handicap & Samfund

Kig desuden på
www.handicap-portalen.dk

Skønlitteratur

"Hungerbarnet" af Cecil Bødker, 1990

Da drengen Larus bliver ansat på en gård som tjenestekarl møder han gårdmands-sønnen Hartad som er mentalt handicappet. Larus er bange for den store mand og heller ikke særlig tryk ved husbond og madmoder. Hans eneste ven er den vilde og underlige pige Tinke, som han forsøger at hjælpe.

"Menneske uden ben" af Mette Ravnskov, 1997

En nutidig roman, der handler om hvordan det er at leve med et fysisk handicap som teenager.

"Fra Hytterne" af Henrik Pontoppidan, 1887

I en række små fortællinger beskrives forskellige udstødte mennesker på landet omkring århundredeskiftet.

"Angstens mange dage" af Viggo Marker, 1983

Romanens bygger på forfatterens personlige oplevelser i åndssvageforsoegen, hvor han har arbejdet gennem 40 år. Den beskriver forholdet mellem patienter og personale.

Film

Forrest Gump, 1995

Trods en IQ på 75 får den uskyldsrene Forrest gennem en menneskealder succes som både soldat, sportsmand, forretningsmand og som menneske i hans odysse gennem det amerikanske samfund 1952-1982

Elling, 2001

Norsk film om to psykisk handicappede mænd, der udskrives fra en institution og nu skal til at skabe en hverdag for sig selv ude i det virkelige verden.

Ulvepiggen Tinke, 2002

Efter Cecil Bødgers roman "Hungerbarnet". Hyrdedrengen Larus møder en meget snavset og sulten pige, der har levet alene i naturen, siden hendes forældre døde. Larus bringer Tinke til en bonde, men denne vil ikke vide af barnet, der dog også har sin helt egen plan. Tinke vil finde sine rige bedsteforældre

Den enfoldige morder, 1982

Svensk film om en "landsbytosse", hans naive godhed og frygten han alligevel kunne skabe hos sine venner og fjender.

Rainman, 1988

De to brødre Ray og Charlie genforenes efter mange års adskillelse i forbindelse med at deres far dør. Ray er autist bor på et behandlingshjemmet, indtil hans ukendte bror kommer og tager ham med ud på en begivenhedsrig tur gennem USA.

Epidemien, 2001

Filminstruktøren Niels Frandsen (f. 1951) fortæller om sin og dermed flere andre polioramte børns svære start på livet. Ved hjælp af filmruller fra det gamle Polioinstitut og interviews med forældrene og søsteren belyser instruktøren sin opvækst på hospitaler gennem de første leveår

I am Sam, 2001

Sam har autistiske træk, men han kan klare sig selv og lidt til, for da hans kæreste

forlader ham og deres nyfødte datter, viser han sig at være en god far. Da datteren kommer i skole, overhaler hun Sam mentalt, og myndighederne mener, at hun skal fjernes fra hjemmet

Her i nærheden, 2000

Fru Nielsen bor alene med sin 20-årige autistiske søn Brian, som hun beskytter med verdens fortrædeligheder. Da en pige findes myrdet i kvarteret bliver Brian mistænkt, men mor forsvarer sin søn. Filmen er baseret på en novelle af Martha Christensen.

Elsker dig for evigt, 2002

Film af Susanne Bier om en ung mand som invalideres efter et tragisk biluheld. Han og hans kæreste gennemgår mange faser og sammenbrud idet de begge forsøger at leve videre sammen i den helt nye situation.

Min venstre fod, 1989

Fra fødslen er Christy Brown stærkt lammet. Kun hans venstre fod fungerer normalt. Med undtagelse af moderen anser omverdenen ham også for at være psykisk handicappet. Brown lærer sig imidlertid at skrive med sin fod og bliver en kendt forfatter og maler.

Andre museer

Medicinsk-Historisk Museum
Blindehistorisk Museum på Instituttet for Blinde og Svagsynede
Døvehistorisk Studiesamling
Studiesamlinger på epileptikerhospitalet Dianalund og på Sct. Hans Hospital
Museet på Kommunehospitalet

Uden for stand?

Undervisningsmateriale om handicappede og skæve
eksistenser i 1800-tallet
- og oplæg til diskussion om vor tids syn på normalitet,
handicap og det gode liv.

Af Jeanette From Dack.

I redaktionsgruppen Peter Darger, Anja Jørgensen, Inge-Mette
Petersen og Elisabeth Sørensen.

Frilandsmuseets Skolestue 2003 i samarbejde med
Teatret Darger & Co.

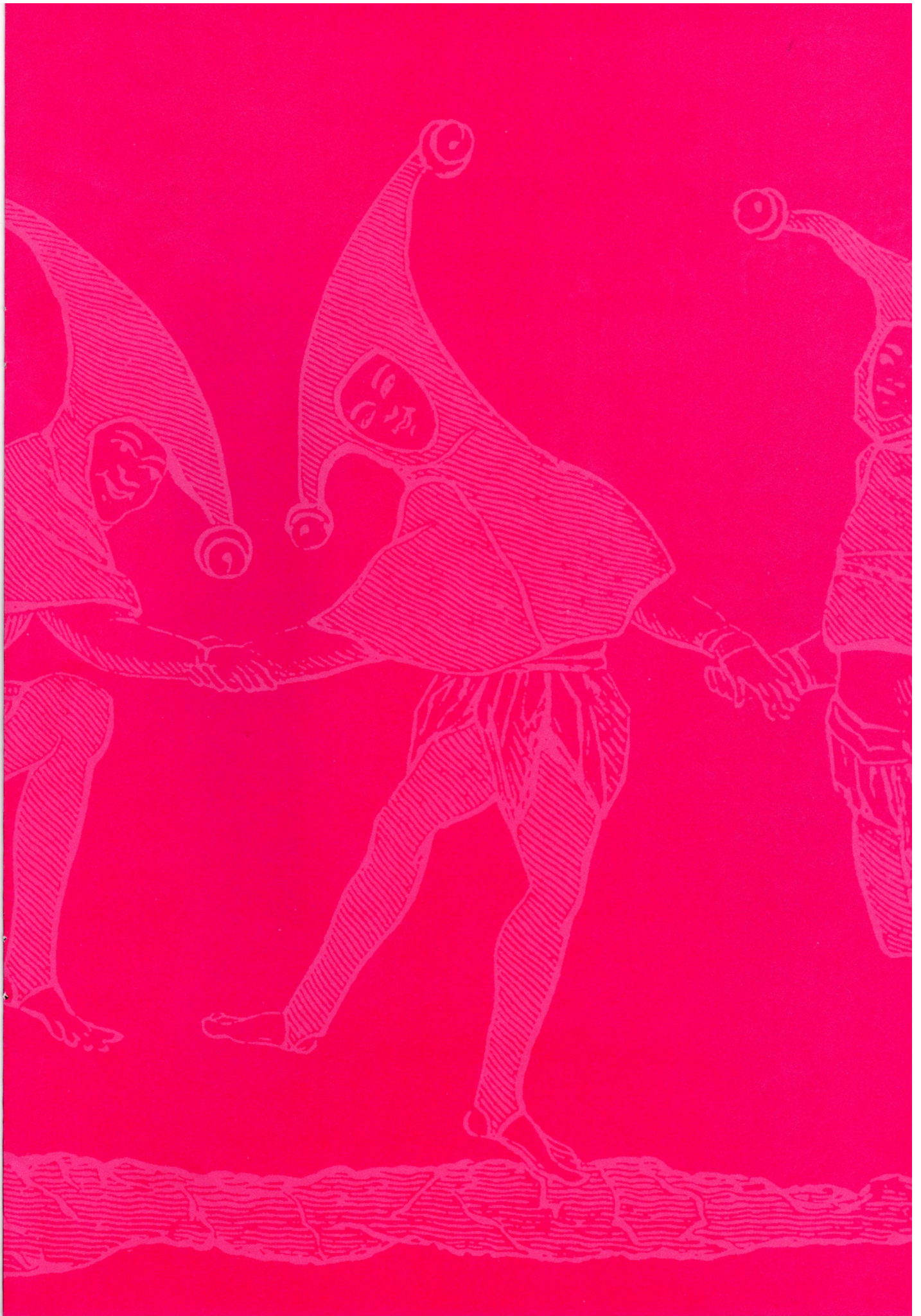
Layout: Camilla Jørgensen

Det er tilladt at kopiere materialet med tydelig
kildeangivelse.

For yderligere oplysninger og bestilling kontakt
Frilandsmuseets Skolemodtagelse: 33 47 38 57

Tak til bl.a. Vanførefonden, Sahva, Socialministeriet,
Undervisningsministeriet og Handicapåret 2003.

Forside: Patientalbum fra starten af 1900-tallet, Saxenhøj i
Sakskøbing.

5958 ~~Jensine~~
Caroline Anderson

5967 Julius Chr.
Petersen

5968 Marie Anck
Petersen

5969 Barbara
Jorgensen

5970 Julius
Peter Ellinch

5971 Peder Jenson

17/5-36 + BIL
N. 4468
Augusta Jorgensen

N. 4475
Emma Mathiesen

N. 4476
Alfred Emil Petersen

N. 4488
Christian Mathiesen

N. 4489
Nils Chr. J. Eriksen

N. 4490
Albert Carlo Mathiesen